

El català i els neologismes

Un dels indicis més clars de la vitalitat d'una llengua és la seva capacitat de crear neologismes. Vivim en una època de canvis constants, i només si la llengua és capaç d'adaptar-se i d'actualitzar-se al ritme d'aquests canvis, podrà ser apta per a tots els usos i garantir, així, la seva continuïtat.

Per **Neus Faura**, Grup Llengua i Mèdia

Perquè una llengua sigui apta per a tots els usos, ha de ser plenament eficaç, ha de ser capaç de ser vehicle d'expressió per a tot tipus de temes, des dels més especialitzats fins als més generals i quotidians, ja sigui en la modalitat oral o en l'escripta, i ha de trobar el to i l'estil adequat per a tota mena de situacions, des de les més formals fins a les més informals. La creació de neologismes és, per tant, la conseqüència de l'adaptació de la llengua a les noves necessitats expressives que comporten les diferents realitats i situacions, i ara en manifesten la gran diversitat.

Els neologismes "formals"

Entre les situacions d'un grau de formalitat alt o mitjà, podríem esmentar els àmbits científic i tecnològic, en els seus múltiples vessants (món de la recerca i acadèmic, de la indústria i de les noves tecnologies, de l'economia, etc.), i els propis dels mitjans de comunicació. El desenvolupament constant de la ciència i de la tècnica, d'una banda, i l'aparició contínua de tota mena de novetats que els mitjans de comunicació i les noves tecnologies de la informació contribueixen a divulgar, d'altra, fan augmentar sense parar el cabal lèxic amb les

denominacions que les acompanyen. El català, com totes les llengües, és capaç de crear paraules noves mitjançant uns procediments que la gramàtica s'encarrega de descriure, ja siguin interns, que són els mecanismes propis de què la llengua disposa (com és el cas de derivats i compostos com *bicicletada*, *correllengua*, *ciberespai*, *euroescèptic* o *fibromiàlgia*), o bé externs, que consisteixen a manllevar mots d'altres llengües, els anomenats *manlleus* (com *software*, *web*, *pizza*, *fondue* o *cuba llibre*).

En aquests moments, però, la innovació científica i tècnica, que és un dels fenòmens que més neologismes genera, és patrimoni gairebé exclusiu dels països del món anglosaxó. Quan una nova realitat o un nou concepte procedent d'aquest món entra a formar part del nostre, ho fa amb la denominació que se li ha donat originàriament. Actualment, segons el llibre *Llengua catalana i neologia*, publicat per l'Observatori de Neologia de la Universitat Pompeu Fabra, la llengua que més manlleus aporta al català és l'anglès, molt per damunt de l'espanyol. L'anglès es fa notar, sobretot, en el camp de la ciència i de la tècnica, i en el llenguatge propi d'uns camps temàtics especialment sotmesos a la influència del món anglosaxó i que tenen una presència constant als mitjans de comunicació, com l'esport (*hat trick*, *fitness*, *pole position*, *goal average*, *final four*), la música (*hip-hop*, *rappe*, *big band*), l'economia (*holding*, *off shore*), l'oci i el lleure (*after hours*, *showman*), la moda i la imatge personal (*fashion*, *glamour*, *peeling*, *piercing*), la informació i els mitjans de comunicació (*prime time*, *pay per view*, *share*) i tants altres. Tot això fa témer moltes vegades que, com a conseqüència de les necessitats de comunicació internacional, el monolingüisme no sigui

aviat una realitat irreversible. Com a contrapartida, però, es dona també una situació nova, que és el reconeixement i la potenciació de la diversitat i del plurilingüisme, cosa que precisament les noves tecnologies faciliten.

L'impuls a la normalització

Efectivament, molts països científicament, tecnològicament i econòmicament dependents es plantegen com fer front a la tendència uniformitzadora del món actual si volen mantenir la seva especificitat lingüística i no caure en un procés de minorització. Pel que fa a les llengües socialment i políticament encara no prou consolidades, aquesta necessitat és encara més urgent i no es pot deixar que es resolgui espontàniament, perquè moltes vegades, la pressió constant a què es veuen sotmeses els pot fer perdre de vista el recurs lingüístic propi de què disposen per donar nom a les noves realitats. És en aquest punt quan es fa necessària la intervenció dels governs i de les institucions, facilitant tota mena d'ajuda material per tal de promoure la constant posada al dia de la llengua i no perdre espais de comunicació. Això és, de fet, una ocasió immillorable per impulsar-ne la normalització.

El català ja fa uns quants anys que fa front a aquest problema. La creació del Centre de Terminologia Termcat, integrat per la Generalitat de Catalunya, l'Institut d'Estudis Catalans i el Consorci per a la Normalització Lingüística, treballa per l'actualització del lèxic català en els diversos camps d'especialitat, des de les ciències pures a les aplicades, des de les humanitats a les tecnologies més diverses i a les noves activitats i realitats que els mitjans de comunicació contribueixen a difondre.

Amb l'accés als bancs de dades terminològiques i neològiques del web d'aquest centre (www.termcat.cat), qualsevol usuari pot resoldre dubtes relacionats amb els termes propis de les disciplines més diverses.

El lèxic d'urgència

Un problema diferent és el que plantejen les paraules i expressions que donen nom a fets conjunturals d'existència més o menys efímera, però que durant un període determinat de temps són notícia constant als mitjans de comunicació: un exemple d'això seria el cèlebre *medicamentazo*, de fa quatre o cinc anys, que alguns diaris traduïen com podien amb termes més o menys afortunats, com *medicamentada*, *cop de medicament*, etc. El fet és que en les llengües consolidades, com l'espanyol, la seva pròpia força social fa que es generin moltes paraules noves i que aquestes sorgeixin de forma natural, i en el moment que la premsa les ha d'utilitzar, no els preocupa ni poc ni gaire si són o no són al diccionari. En les llengües no consolidades i que es troben supeditades a una àrea d'influència informativa i cultural ocupada per una altra llengua, com és el català, els mitjans de comunicació moltes vegades no tenen altre remei que resoldre de manera ràpida i tan bé com saben aquestes urgències lèxiques que es presenten cada dia i esperar que l'autoritat acadèmica no trigui gaire a donar-hi la solució. Solució que potser en molts casos arribarà massa tard, o fins i tot no caldrà que arribi, perquè molts d'aquests neologismes poden desaparèixer juntament amb la realitat que designen o fins i tot rebre una altra denominació: això és el que acaba de passar amb el terme amb què es designava l'embarcació utilitzada pels immigrants anomenada en castellà *paterna*, que després de trobar en *pastera* l'equivalent català que semblava més adequat, resulta que n'apareix una altra de semblant que es diu *cayuco*! Aquest és l'etern problema de llengües com la nostra, que malgrat que sigui tan capaç com qualsevol altra d'innovar el seu lèxic, veu en gran part condicionada aquesta capacitat per la dependència en la creació dels nous referents que són, en definitiva, els que generen les noves denominacions.

Fins aquí parlàvem d'aquells àmbits formals en què generalment es fa un ús escrit de la llengua (o si és oral, és preparat prèviament) i l'autoritat acadèmica pot intervenir amb més o menys celeritat.

Miriam Bauer

Però, què passa en les situacions informals, d'ús exclusivament oral, pròpies de l'àmbit familiar, dels amics, del lleure, de la quotidianitat?

Els neologismes "informals"

En aquests àmbits, l'ús de la llengua està totalment sotmès a l'espontaneïtat dels parlants i la possibilitat d'intervenir-hi és gairebé inexistent. El registre col·loquial és la varietat lingüística més permeable a la interferència d'altres llengües. En aquest registre, a més, la creació de nous mots no acostuma a respondre a unes necessitats denominatives, sinó que hi juga molt el factor expressiu i lúdic. En el cas del col·loquial català és on es fa més evident el contacte constant i directe amb el castellà, que aporta una sèrie de mots i expressions que els parlants incorporen al seu llenguatge veient-hi, segurament, un valor afegit d'expressivitat. Pensem, per exemple, en mots com *cutre*, *gilipollas*, *hortera*, *pijo*, *quinqui*, *plasta*, *maruja*, etc., que tots hem fet servir alguna vegada o altra.

Dintre d'aquest àmbit de la informalitat hi ha també els anomenats *argots*, que són parles pròpies de sectors diversos de la societat. L'argot juvenil, sobretot el relacionat amb el món de l'oci i de la diversió (discoteques, música, esports, etc.), n'és un exemple representatiu. Els

neologismes d'aquest àmbit els crea normalment la joventut urbana, per a la qual l'espanyol és una llengua molt present en les seves relacions. Joan Pujolar, autor d'un estudi antropològic, sociològic i lingüístic sobre el món juvenil barceloní, constata que l'argot català "és majoritàriament manlleuat de l'espanyol" i es lamenta que la tradició d'argot català que es troba en diccionaris com el de Vinyoles (1978) "sembla que hagi desaparegut completament." ¹ Expressions com *botellon*, *currar*, *birra*, *litrona*, *trunyo*, *pringar*, *mangui* i tantes altres poden corroborar aquesta idea.

No es pot negar que, d'un temps ençà, el català ha anat ocupant progressivament nous àmbits d'ús, però també és clar que encara n'hi ha que hi mostren una certa resistència, i el del món juvenil i del lleure n'és un dels més evidents. Conquerir aquests espais és una condició imprescindible per fer de la nostra llengua una llengua completa. ◊

¹ Joan Pujolar. *De què vas, tio?* Ed. Empúries, Barcelona, 1997, pàgs. 220 i 285. És recomanable la lectura del capítol 5 ("Les veus del català i del castellà"), de les "Reflexions" finals i de l'Apèndix 2 ("Vocabulari d'argot"). Altres referències a les parles juvenils es poden trobar també a Isidre Muñoz. "Quan la llengua s'alia amb les discoteques: la llengua com a element caracteritzador de l'adolescent", a *Debat Juvenil*, núm. 62 (2000).

Dani Codina